

Кицак Т.Г.,
канд. екон. наук, доц.
Кирилюк В.В.,
асистент,
кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНІСТІ СУСПІЛЬСТВА

У статті висвітлено основні сучасні підходи щодо визначення поняття соціальної згуртованості суспільства; відображено основні складові соціальної згуртованості та розкрито її найважливіші соціально-трудова аспекти.

В статье освещены основные современные подходы к определению понятия социальной сплоченности общества; отражены основные составляющие социальной сплоченности и раскрыто ее важнейшие социально-трудова аспекты.

The article highlights the major contemporary approaches to the definition of social cohesion society shows the main components of social cohesion and reveals its most important social and labor aspects.

Ключові слова. Соціальна згуртованість, соціальна солідарність, соціальний капітал, консолідація, національна ідея.

Ключевые слова. Социальная сплоченность, социальная солидарность, социальный капитал, консолидация, национальная идея.

Keywords. Social cohesion, social solidarity, social capital, consolidation, national idea.

Вступ. Протягом багатьох років в українському суспільстві відбувалися і відбуваються дестабілізаційні суспільні процеси, що часто переростають в кризу відносин у соціальній, політичній, економічній, культурній сферах життєдіяльності суспільства і держави. Роки Незалежності України принесли чимало позитивного у життя суспільства, проте були й певні негативні моменти, пов'язані із процесами соціальної інтеграції України. Втрата суспільної єдності, розмиття культурно-історичних цінностей нації, низький рівень соціальної солідарності населення спричиняють низький рівень згуртованості українського суспільства. Тому вивчення важливих питань соціальної згуртованості, соціальної солідарності та соціального капіталу є досить актуальними на сьогодні та мають не лише наукове, а й практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальна згуртованість тривалий час є предметом дослідження зарубіжних науковців. Традиції дослідження соціальної єдності, солідарності і згуртованості було закладено відомим соціологом Е. Дюркгеймом і продовжено Ю. Хаберсоном і Р. Патнемом. Теоретично-методологічне підґрунтя наукових уявлень щодо ідеї соціальної згуртованості та концепції її розвитку заклали програмні документи Ради Європи та інститути, створені при ній. Важливий внесок у вивчення проблеми соціальної згуртованості зробили у своїх дослідженнях ряд європейських і російських науковців: У. Кок, Р. Мартін, Л. Козер, Я. Дреновскі, К. Мендес, А. Сміт, Д. Холл, Дж. Манзелла, А. Окун, Д. Хубнер, В. Роїк та інші.

В Україні питання соціальної згуртованості досліджували Е. Лібанова, А. Колот, А. Гриненко, А. Сіленко, К. Бондаренко, В. Крисаченко, Ю. Опалько, Г. Палій, Ю. Полунєєв, В. Фесенко та інші.

У науковому-експертному та суспільно-політичному дискурсі України термін «соціальна згуртованість» зустрічається вкрай рідко: частіше мова йде про консолідацію або інтеграцію українського суспільства в контексті пошуку національної ідеї, об'єднання Заходу і Сходу, подолання політичних і культурних розбіжностей, зменшення ризиків федералізації чи розколу країни, примирення політичних еліт і т.д.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності та основних соціально-ої згуртованості, її взаємозв'язку із соціальною солідарністю та соціальним капіталом.

Результати дослідження. У суспільних науках поняття «когезія»¹ розглядається як якісна характеристика соціальних систем, і як процес, спрямований на об'єднання і зміцнення суспільства. Вважається, що першим хто дослідив чинники соціальної згуртованості, був відомий французький соціолог Е. Дюркгейм. Подальший розвиток ідей Дюркгейма дав поштовх для двох різних підходів щодо соціальної згуртованості. Згідно із першим, соціальна згуртованість базується на спільних ціннісних орієнтаціях, на відчутті належності до певної групи, ідентифікації з нею [5]. Відповідно задля соціальної згуртованості необхідно постійно вести суспільний діалог, винаходити або генерувати спільні цінності, спонукати до ідентифікації та самоідентифікації, працювати над поліпшенням взаємин, посиленні довіри один до одного. Така концепція соціальної згуртованості є особливо актуальною для неоднорідних громад і суспільств.

Згідно із другим підходом, соціальна згуртованість тлумачиться як безперервний процес створення нових і посилення вже існуючих зв'язків у громаді (суспільстві). Значення вміння жити і працювати разом зростає, коли мова йде про неоднорідні суспільства або громади, які поєднують громадян із суперечливими інтересами і відмінними ідентичностями. Для таких суспільств соціальна згуртованість означає спроможність до безконфліктного співіснування і опанування вмінням розв'язувати будь-які конфлікти. Техніка розв'язання та уникнення конфліктів, практика співіснування, інші подібні вміння і навички перетворюються в ефективний інструментарій соціального згуртування [5].

Згідно трактування Ради Європи, соціальна згуртованість — це здатність суспільства забезпечувати благополуччя всіх своїх членів мінімізуючи диспропорції в розвитку й уникаючи маргіналізації людей. Її досягнення має на увазі створення в суспільстві атмосфери солідарності яка зводить до мінімуму відчуженість. Концептуальним ядром доктрини соціальної згуртованості виступає включеність (залученість) людей у життя суспільства відповідно обґрунтовуються заходи спрямовані проти соціальної ізоляції й соціальної дезінтеграції (наприклад бездомності, бідності) [4].

А.М. Колот стверджує, що поняття соціальна згуртованість у найзагальнішому його розумінні — це включеність й участь членів суспільства у політичному, економічному та культурному житті; це почуття солідарності і належності до суспільства, що засноване на ефективному використанні громадянських прав та інших надбань демократичного суспільства. В основі соціальної згуртованості суспільства — добробут абсолютної більшості громадян, гармонійні і стабільні відносини, мінімізація соціальної ізоляції та соціальної дезінтеграції [1, с. 262].

Ключові компоненти соціальної згуртованості суспільства зображено на рис. 1.

¹ Від англ. — «cohesion» (згуртованість).

Рис. 1. Основні складові соціальної згуртованості суспільства

Джерело: розробка автора

Однією із фундаментальних основ високого рівня згуртованості суспільства виступає соціальний капітал. Концепція соціального капіталу несе у собі гуманістичні ідеї, центром яких є взаємовідносини людини. Питання пов'язані із дослідженням соціального капіталу висвітлюються у працях представників різних наукових напрямків і шкіл.

За визначенням ОЕСР, соціальний капітал — це комплекс суспільних мереж, підтримуваних на основі неформальних цінностей, норм і понять, які поділяють члени соціальних груп і співтовариств, що створює між ними критичну масу довіри й соціальної підтримки, ефект співпраці та взаємодії [7]. Він є особливим суспільним ресурсом (капіталом), що, взаємодіючи з іншими видами капіталу (природним, економічно створеним і людським) у контексті культурних, політичних, інституційних і регуляторних умов, сприяє стабільності та динамізму соціально-економічного зростання.

Індикатори для вимірювання соціального капіталу можна поділити на три великі групи (рис. 2).

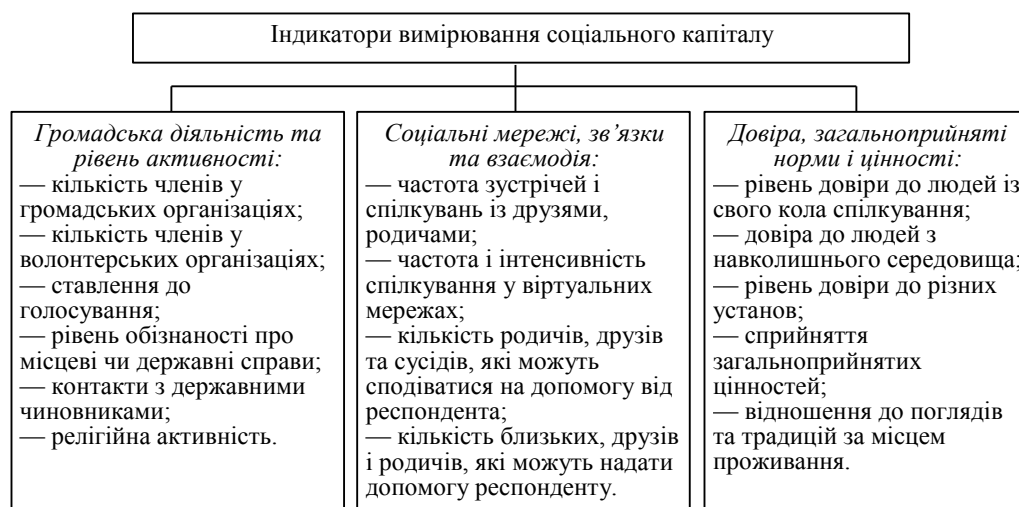

Рис. 2. Основні індикатори для вимірювання соціального капіталу

Необхідно підкреслити, що перелік індикаторів, зважаючи на молодість поняття соціального капіталу є неповним. Методології вимірювання соціального капіталу перебувають на стадії розробки та постійного удосконалення. Разом із соціальною солідарністю, соціальний капітал безпосередньо впливає на рівень соціальної згуртованості суспільства (рис. 3).

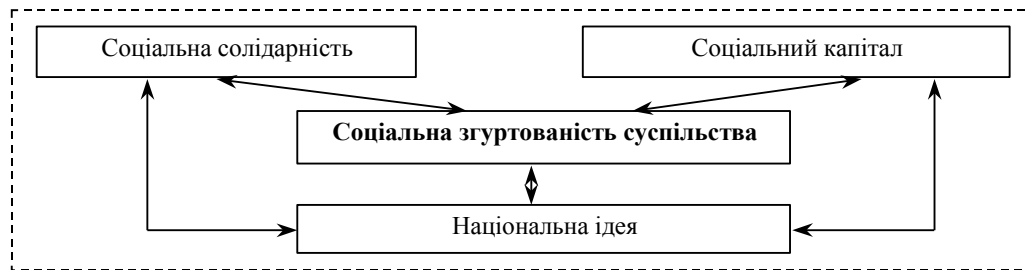

Рис. 3. Взаємозв'язок соціальної солідарності, соціального капіталу, національної ідеї та соціальної згуртованості

Одним з перших, хто порушував питання природи солідарності, що об'єднує людей у певний «суспільний вид» був французький соціолог Е. Дюркгейм. У соціології він убачав науку, яка повинна вивчати «соціальні факти як речі», аналізуючи їх за певними показниками і проявами подібно до того, як проводяться природознавчі дослідження. Однією з центральних у соціологічній теорії Е. Дюркгейма є проблема відношення між індивідом і суспільством. Для нього значення такого відношення повинно мати реальний вираз. Таким виразом є солідарність, суспільство взагалі немислиме без солідарності людей наполягає Е. Дюркгейм, а вчення її в історичній перспективі дає цілісне бачення зазначеного відношення. Для Е. Дюркгейма соціальна солідарність рівнозначна суспільному стану, а її відсутність — соціальної патології. Більше того, Е. Дюркгейм вважає, що вивчення зміни соціальної солідарності в соціально-історичному часі дає змогу вирішити проблему «як можливе одночасне зростання автономності особи та міцності соціального зв'язку» [6].

Соціальна солідарність — спільність поглядів, інтересів, активна підтримка певним вчинкам, ідеям, думкам, цінностям, узгодженість у виступах і діях індивідів, груп, класів, націй, зумовлені статусними, економічними, соціально-культурними та іншими детермінантами.

Не менш важливу роль у процесі соціальної згуртованості відіграє національна ідея. Вона є короткою формулою основних очікувань і бачень громадян подальшого розвитку суспільства. Іншими словами, національна ідея є стратегічним баченням майбутнього розвитку держави, яка заснована на певних досягненнях, таких як незалежність, суверенітет, культурні традиції та цінності. Відповідно до формули сучасної національної ідеї, людина, її права, інтереси та свобода повинні бути в центрі цієї ідеї.

Висновки. Соціальна згуртованість досліджується в Європейському Союзі та багатьох країнах світу протягом останніх десятиліть. За цей час накопичено багато фактичного матеріалу та здійснено чимало досліджень теоретичного та емпіричного характеру. Більше того, вона вже стала основною концепцією ефективного розвитку для багатьох суспільств. В Україні дослідження концепції соціальної згуртованості розпочалось нещодавно і тому ця сфера в нашій країні є малодосліджена.

Соціальну згуртованість суспільства доцільно розуміти як набір певних якостей спільноти, включаючи спроможність спільноти до певних суспільно значущих дій та акцій; як соціальні процеси, що можуть здійснюватись на наднаціональному, національному та субнаціональному рівнях, включаючи процеси ідентифікації та самоідентифікації; як стосунки між членами спільнот (громадами, суспільствами, націями тощо); як соціальний капітал, накопичений суспільством.

Посилаючись на результати дослідження соціально-трудова аспектів соціальної згуртованості, варто зауважити, що предметом подальших досліджень мають стати: детальний аналіз концепції соціальної згуртованості Ради Європи, соціально-економічного згуртовування ЄС, соціальна солідарність і її роль у процесах соціального згуртовування, питання

формування та накопичення соціального капіталу, дослідження можливих концепцій соціальної згуртованості для українського суспільства і т.д.

Література

1. *Гриненко А.М., Кирилюк В.В.* Соціальна згуртованість суспільства: соціально-політичний аспект // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. Випуск 8. — Кам'янець-Подільський: Абетка, 2013. — С. 261—264.
2. *Дюркгейм Э.О.* О разделении общественного труда. — М.: Канон, 1996. — 432 с.
3. *Колот А. М.* Соціально-трудова сфера: етап відносин, нові виклики, тенденції розвитку: монографія / А.М. Колот. — К.: КНЕУ, 2010. — 251 с.
4. *Лотар Вимте.* Європейська соціальна модель і соціальна згуртованість: яку роль відіграє ЄС? / Фонд ім. Фрідріха Еберта, Регіональне представництво в Україні та Білорусі. — К.: Заповіт, 2006. — 44 с.
5. *Оржель О.Ю.* Концептуальні підходи до визначення соціального згуртування. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2012-01\(7\)/12ooyvsz.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2012-01(7)/12ooyvsz.pdf)
6. *Пержун В.В.* Соціальна солідарність як чинник консолідації українського суспільства // Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. — 2012. — №2. — С. 339—350.
7. *Полунев Ю.В.* Конкурентоспроможність: національна ідея, соціальна згуртованість, економічний прорив. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.experts.in.ua/baza/analitic>

Стаття надійшла до редакції 9.10.2013 р.